

Nihtin perheen evakkotaipaleet

Ojaniemen arkea 1930-luvulla

Sopu sijaa antoi

Mansardikattoinen Nihtin talo seisoi Nihinmäellä, Möngönlammesta laskevan Nihiojan länsipuolella. Nihinmäkeä vastapäätä, Nihinnotkossa kulkevan ojan itäpuolella oli Sikiönmäki, jossa asui Sikiön perhe.

Talon kutsumanimi oli "Nihi Mikkola", isännän mukaan. Usein käytetty sanonta kuuluikin: "Lähet siet markkinoil vai Nihi mikkolaa?". Nihtin tilaan kuuluivat talo, riihi, työtupa, navetta ja karjakyökki sekä saunarakennus liiterein. Pihapiirissä olivat myös sauna ja pesutupa. Kasvimaata reunusti kaksi rivi marjapensaita.

Ruokia säilytettiin tuvassa ja sulanassa, viileänä säilytystilana toimineessa ruokakomerossa. Maitotuotteita ja helposti pilaantuvia ruokia säilytettiin jääkellarissa. Perunat ja muut juurekset varastoitiin perunakellarissa.

(Kuva: pihapiiristä, takana näkyy sikiönmäki)

Pihapiirissä oli myös kuomina, riihi, jossa säilytettiin ruumenet. Vilja puitiin ensin mutkilla eli varstoilla ja sen jälkeen viskurilla puhdistuksessa ja jäljelle ruumenia, jotka laitettiin kuominaan. Reet ajettiin talvella kärrisarraimeen, josta lähti tie ladolle.

Tällaisella tilalla asui syksyllä 1939 karjalainen Nihtin suurperhe: Katri-mummo ja hänen kolme poikaansa perheineen, yhteensä 13 henkeä. Talossa oli tupa ja kaksi kamaria, niihin kuljettiin tupakeittiöstä, jonka keskellä oli iso leivinuuni. Asuinpinta-ala ilman porstuaa oli noin 50 neliötä.

Sopu sijaa antoi, sillä tämän tästä kylässä kävi sukulaisia, jotka usein jäivät yöksi. Talossa vieraili säännöllisesti myös kunnan huoltovelvoitteen alaisia kyläläisiä, joille talot vuorotellen tarjosivat yösjän ja ylläpidon. Pidettyjä vieraita olivat muun muassa varttunut romanipari Sohvi ja Kalle, jotka mieluusti yöpyivät Nihtin talossa.

Kolme veljeä ja kaksi kamaria

Vanhimmalla veljellä Albertilla ja hänen Tyyne-vaimollaan oli viisi lasta: 12-vuotias Senja, 9-vuotias Urho, 7-vuotias Aulis, 5-vuotias Aune sekä 2-vuotias Ahti. Veljeksistä keskimmaisella, Väinöllä ja vaimollaan Hiljalla oli kaksi lasta: 3-vuotias Raili ja 1-vuotias Voitto.

Albertin ja Väinön pikkuveli, 22-vuotias Toivo oli vielä poikamies. Hän nukkui tuvassa kuten myös veljesten äiti, 60-vuotias Katri-mummo. Työtuvan valmistuttua Toivo nukkui siellä. Kesäaikana mummo nukkui aitassa, jonka toiseen päähän oli rakennettu huone yöpymistä varten.

Pihanpuoleisessa kamarissa asui Väinön perhe ja Nihiojan puoleisessa päässä Albertin perhe.

- Meil ol kaks kammarii ja tupa. Niitä sanottii et Hilja kammari ja Tyyne kammari. Tuvas nukku mummo ja mie nukuin hyvin usein siin häne vieressä. Ja mie ko olin sellain kukkuja jo sillo ni mie aina sanoin et noustaa nyt jo mummo yllää. Pojil ol sänky isä ja äidi kammarissa, ja pienet nukku isä ja äidi vieres, kertoo Senja.

Talon oli yläkerrassa oli vintti, mutta siellä ei asuttu. Se oli avoin ja lämmittämätön tila, jossa kuivattiin pyykkejä. Vintille mentiin tikkailla ja ne otettiin pois pyhänä ja silloin kun oli vieraita. Pyykit pestiin Suvannon rannassa.

Naapurissa, Nihtin talon länsipuolella, Kiviniemeen menevän tien varressa, olivat Nallin, Pulakan ja Kallosen talot. Nallin talo oli tien toisella, Suvannon puolella, ja siellä asuivat Aapro ja Helena sekä lapsensa Viljo, Taimi, Eino, Matti ja Terttu. Vastapäätä Nallin taloa, tien toisella puolella asui vanhapoika Pulakan Ville. Tieltä katsoen Nallin talon takana, Kallosten talossa, asuivat Elsa ja Juho ja lapsensa Toini, Tapani ja Ritva.

Urho muisteli, että sukulaisia isän puolelta oli myös Petäjärven Ryhmässä, jossa asuivat Rikhard Nihti ja Tuomas Nihti.

(Tähän Tuomas Nihtin kuva Petäjärven asemalta topparoikassa)

Yhes tehti ja touhutti

Arkea Nihtin talossa rytmitti maatilan työnteko. Ja työntekoa puolestaan tahditti ruokailu. Urholle arjen riennosta oli jäänyt mieleen ennen kaikkea yhdessä tekeminen:
- Koko ajan syötiin ja juotiin, porukalla oltiin ja touhuttiin, Urho muisteli 90-luvulla.

Päivän aikana ruokailtiin usein ja tukevasti.

Puoli seitsemän aikaan aamulla nautittiin aamiainen, usein paistettiin sianlihaa pannulla. Ruisleipää tai kakkaroita kastettiin paistiliemeen. Juomaksi oli maitoa ja piimää tai kahvia. Sajua, teetä, juotiin usein.

Kymmenen aikaan aamupäivällä juotiin kahvit tai sajut eli teet ja usein syötiin voileipää. Monesti tarjolla oli myös puuroja.

- Jos oltiin niiko riihelläkkii nii kymmene yhetoista aikaa aamupäiväl syötii ussei jottai huttuu eli puuroo. Ai ku se ol hyvää kuule voisilmän ja maio kans, muistelee Senja.

Iltapäivällä kahden aikaan syötiin lounas. Tyypillisiä lounasruokia olivat erilaiset lihakastikkeet, kuten sianlihakastike, läskisoosi, jota syötiin perunan kera. Varsin usein tarjolla oli myös keittoa, esimerkiksi lihasoppaa tai hernerokkaa. Kaalipatakin oli käytännöllinen ruoka isolla lounasseurueelle: pata valmistettiin niin, että koko kerä laitettiin pataan hautumaan sianlihan ja voin kanssa.

Kukkoja syötiin myös, täytteenä oli peruna- tai lanttusiivuja ja sianlihaa suolalla maustettuina. Kukko tehtiin leipomalla ruistaikinasta pyöreä pohja, joka sitten taiteltiin täytteen päälle.

- Kaks kertaa päiväs syötii, mummu laitto ruokaa ja siin ol nuoremmat apuna. Miekii jouvuin aika paljo tiskaamaan ja koetin aina olla välillä jossai piilos ettei ois tarvint tiskata, Senja nauroi kotitöitä muistellessaan.

Päivän töitten jälkeen, puoli kahdeksan aikaan syötiin iltanen ja silloin tarjolla oli paljolti samoja antimia kuin lounaallakin. Yhdeksän, kymmenen maissa käytiin levolle. Tapana oli, että ennen nukkumaan menoa syötiin vielä tukevasti. Usein iltapala venyi varsin myöhäiseksi.

- Nihtisiläisil ko ol sellane tapa et hyö kuhkiit ain puolii öihi töissä. Niiko monel muul ol sellane tapa et ne otettiin sapassii jo aikasii – hyö siis lopettiit aikasemmi. Mut meill tehti kotona ain nii myöhää töitä et kymmene yhetoista aikaa mentiin nukkumaan ko töiss oltii kaheksaa asti, Senja muisteli.

Talon töiden lisäksi Albert toimi postinkantajana. Sivutyö oli mieluisa, sillä hän vielä Punkalaitumelle muutettuaankin lomitti paikallisessa postikonttorissa työskennellyttä Aune-tytärtään tämän loma-aikoina.

Kakkaroi ja kukkoi

Urho muisteli, että yleisiä ruokia olivat lanttulaatikko, perunalaatikko ja erilaiset kakkarat, joita tehtiin riisi- ja perunatäytteillä. Usein laitettiin piirakat ja lihapotti uuniin. Leivinuunissa saattoi muhia myös potlohko, padassa tai vuoassa kypsyvät silloin perulohkot, sianliha ja lanttu.

Perinteisen venemallin lisäksi peruna- ja riisipiirakoista tehtiin myös puolikuun muotoisia, niissä pyöreä pohja käännettiin puoliympyrän muotoiseksi kanneksi täyteen päälle. Maukasta täytettä piiraisiin saatiin myös lantusta, porkkanasta, ohrasta ja tattarista.

Myös kukkoja tehtiin. Ruistaikinasta tehdyn kukon sisään laitettiin täytteeksi vaikkapa perunalohkoja, sianlihaa ja lanttua. Kun kukko oli muodossaan, sen kanteen leikattiin pieni aukko, josta saatettiin kaataa kermaa mausteeksi. Uunissa valmistui näin erittäin maittava kukko.

Tukevaa ruokaa oli myös voimuru eli leipäressu. Kuivuneet ruisleivän palat leikattiin sentin kanttiinsa kuutioiksi ja kasteltiin maidossa. Kastetut kuutiot paistettiin runsaassa voissa ja sipulissa valurautapannulla. Tämä ruoka piti nälän pois ja oli helppo valmistaa tulilla metsätöissäkin.

Senja kertoo, että uuni lämmitettiin monta kertaa viikossa ja paljon paistettiin piirakoita, kukkoja ja tehtiin uuniruokia. Päivittäin laitettiin lihapala uuniin ja sitä syötiin eri tavoin tarjoiltuna. Karjalanpaisti oli vain yksi niistä ruokalajeista, joita uunissa lihasta tehtiin. Joskus uunivuokaan laitettiin lihan, veden ja suolan lisäksi ohraryynejä ja tuloksena oli erittäin maukas pataruoka.

Yksinkertaisia, luonnonmukaisia raaka-aineita kekseliäästi yhdistelemällä valmistettiin mitä erilaisimpia, maistuvia ja tuhteja kotiruokia.

Kun uuni oli lämmin, tehtiin usein myös vesirinkilöitä. Rinkelitaikina nostatettiin ja rinkelit käytettiin kiehuvaan veteen minkä jälkeen ne laitettiin nopeasti kuumaan uuniin. Tekotapa oli erilainen kuin viipurinrinkilöillä, joita Albert toi usein tuliaisiksi Kiviniemen käyneiltään.

Ruokia säilytettiin niillä keinoin, joita tuolloin tarjolla oli. Talven varalle kasvatettiin porkkanaa, perunaa, lanttua ja punajuurta ja niitä säilytettiin perunakellarissa. Perunakellari oli aluksi Kupanmäellä, mutta myöhemmin pihapiiriin kaivettiin oma perukellari. Sulanassa eli kylmäkomerossa säilytettiin viileää vaativia ruokia. Meijerituotteita ja muita helposti pilaantuvia ruokatavaroita säilytettiin jääkellarissa, jonne tuotiin talvella Suvannolta jäätä. Jää säilyi kellarissa ja piti ruuat kylminä kesähelteilläkin. Jääkellarin kivinen karmipalkki muuten oli vielä näkyvässä, kun Nihtiläiset kävivät entisessä kotipihassaan muutama vuosi sitten.

Jotkut kylällä tekivät hapankaalia, Nihtillä sitä ei juuri harrastettu. Albert keräsi silloin tällöin sieniä, mutta niitäkään ei laajemmin käytetty. Kalaa toki syötiin, mutta jos lihaa oli tarjolla, se oli mieluisampaa.

(Tähän kuva Suvanto-laivasta, löytyy verkosta)

Kylilkäytti ja sukuloitti

Nihtiin väen arkinen elämä kului pääosin oman ja naapurikylien alueella Sakkolassa. Viipurissa vierailtiin silloin kun oli hankittava tavaroita joita Sakkolasta ei saanut. Toisinaan sukuloittiin kauempanakin, kuten Kotkassa. Käkisalmissakin asui sukulaisia, Senjan muistaman mukaan ainakin Sudenhännän mummon sisko, Tyynen tati.

Sakkolan kirkonkylä sijaitsi Suvannon pohjoispuolella, ja vastarannalla, Suvannon eteläpuolella oli Ojaniemi. 1920-luvulla 2 laivaa kulki päivittäin Kiviniemestä Koukinniemeen. Toisen laivan nimi oli Runo ja toisen Suvanto. 1930-luvun alussa kulki Suvannossa liikennöi Saimaa 1. Autojen yleistyminen ja maantiekuljetukset kuitenkin lopettivat laivaliikenteen ja laiva vietiin Laatokalle.

- Ojaniemestä kuljettiin yleensä veneellä yli Suvannon, sillä Kiviniemen kautta kiertäen olisi tullut liian pitkä matka. Sakkolan kirkko oli Suvannon pohjoispuolella ja kirkossa käytiin ahkerasti. Kirkonkylässä olivat virastot ja kaupat, ja sinne oli kyläläisillä usein asiaa, Hilja muisteli.

Ojaniemessä ja lähikyillä asioilla kuljettiin kävellen tai pyörällä. Albert toimi kylällä pyhäkoulunopettajana ja Urho pääsi usein sunnuntaisin isänsä matkaan polkupyörän putkella istuen. Katri-mummo kävi kirkossa joka pyhä ja hänen mukanaan lapsetkin pääsivät käymään kyläilemässä kirkonkylällä.

Senja kertoi, että he kävivät 1930-luvulla pikkuveljensä Urhon kanssa usein kahdestaankin kävellen viiden kilometrin päässä mummolassa Sudenhännässä, Tyne-äitinsä kotitilalla. Mummolassa käytiin varsinkin pyhäaikoina, koska siellä oli paljon leikkikavereita naapurustossa, mm. Korkalla, Roinisilla ja Karosilla. Leikkimökissä leikittiin kotia, oltiin piilosilla, juostiin ja keinuttiin. Talvella laskettiin mäkeä ja pelattiin tuvassa muistipeliä. Varsinkin joulun aikaan pelattiin muistipeliä joulukorteilla.

- Ainakii Korkall niitä oli välillä mahottomat määrät. Myö laitettiin kortit pöyälle ja joku peitti silmänsä siks ajaks ko muut otti yhe kortin pois tai vaihto sen paikkaa. Sit hää koitti päätellä ja arvailla et mikä kortti se ol, Senja kertoi.

Talvisodan evakkomatka

Sodan odotus syksyllä 1939

Maailmanpoliittinen tilanne kiristyi ja jännitys itärajalla kasvoi syksyllä 1939. Merkkejä sodan uhasta oli nähtävissä Ojaniemessäkin.

Kyläläisten veneet oli kesän jälkeen vietävä Suvannon pohjoisrannalle. Veneet haluttiin pois vihollisen ulottuvilta, ettei sille jäisi kulkuneuvoja järven ylittämiseen. Vesireitti oli hyvä puolustuslinja vihollisen etenemisen varalta.

Syksyllä nähtiin myös punainen ilmapallo kiertelemässä taivaanrannan yläpuolella Neuvostoliiton rajalla. Se oli tähystyspallo, joka kuvasi suomalaisten linnoitustöitä ja kartoitti Suomen maisemia.

- Silloin sanottiin, ettei tiedä hyvää kun se kierteli rajalla viikkokausia. Tuntui, että jotain erikoista on tekeillä rajalla, eivät ne muutoin tähystelisi, Hilja muisteli.

Ojaniemeläisiäkin oli neuvottu pakkailemaan tavaroita siltä varalta, että joudutaan lähtemään sotaan pakoon. Presidentti Paasikiven johtamat neuvottelut itänaapurin kanssa olivat käynnissä, mutta pelko sodan mahdollisuudesta oli suuri. Nihtin perheellekin oli jo ilmoitettu mahdollinen evakointipaikka. Tavaroihin oli käsketty laittamaan osoitelappu, jossa lukisi Kylmäkoski. Tavaroita oli pakattu ja välillä pakkauksia jouduttiin avaamaan kun tarvittiin.

Kutsu kertauksiin Kiviniemeen

Lokakuun 7. päivä sitten tuli niin Albertilla ja Väinölle kuin muillekin Sakkolan miehille käsky ylimääräisiin kertausharjoituksiin (YH). Nuorempi veli Toivo ei sairautensa vuoksi kutsua saanut. Miesten oli määrä ottaa reppuunsa kaksi alusvaatekertaa, kahdet sukat, villapaita ja ruokailuvälineet.

- Väinö ja Albert kun tulivat illalla kotiin oli kutsu tullut. Ei ehtinyt muuta kuin syödä, peseytyä vaihtaa puhtaat ylleen ja piti lähteä 15 kilometrin päähän Kiviniemeen iltapimeällä polkupyörällä. Ennen lähtöä Väinö pysähtyi ovipieleen, otti hatun päästään ja luki virren "Jumala omi linnamme". Sen tehtyään hän lähti suorittamaan velvollisuuttaan, Hilja muisteli.

Väinö ja Albert lähtivät linnoitustöihin kuten muutkin rajaseudun miehet. Albert ja Väinö-setä olivat linnoitustöissä Vuoksen vastarannalla. Siellä vahvistettiin ja rakennettiin Mannerheim-linjan Taipaleen lohkoa, joka ulottui Suvannolta Mustaojalle ja Taipaleenjoen ja Kaarnajoen mutkaan.

Sota syttyi marraskuussa

Ylimääräisten kertausharjoitusten myötä tuli siviiliväestölle kehoitus, että vanhuksset ja lapset oli siirrettävä kauemmaksi rajalta ja niin monet lähtivät Keski-Suomeen. Hiljankin sisar anoppeineen ja poikineen lähti Pieksämäelle sodan varalta.

Aika kului hermostuneissa tunnelmissa kun rauhanneuvottelut Neuvostoliiton jatkuivat jatkumistaan. Ihmiset arvelivat, ettei mitään sotaähkä tulekaan. Koulut

avasivat taas ovensa vaikka ne olivat välillä suljettuina. Rajaseudulta lähteneetkin alkoivat palaila koteihinsa. Runsaan kuukauden mittaisen Pieksämäen vierailun jälkeen palasi Hiljan siskokin sukulaisineen takaisin Ojaniemeen marraskuun toiseksi viimeisenä päivänä. Tuo päivä jäikin viimeiseksi rauhan päiväksi. Seuraavana päivänä, 30. marraskuuta 1939, lensi kolme venäläistä lentokonetta Suvantojärven päällä matalalla. Ne tulivat Laatokalta ja lensivät Kiviniemeen, jossa niiden tulituksessa kuoli kaksi ihmistä. Lapinlahdella koneiden tulon näki Olavi Loponen.

- Päivän valjetessa kolme maataistelukonetta pyyhkäisi puiden latvoja hipoen kotini yli ampuen konekivääreillä ja runsaan kilometrin päässä olevat omat it-konekiväärit yhtyivät paukkeeseen, kuitenkin ilman tulosta. Jonkun ajan kuluttua kaksi koneista palasi samaa reittiä ja myöhemmin saimme kuulla, että kolmas oli pudotettu Sakkolan rautatieaseman lähellä. Siellä pikakivääriä puun runkoon tukien sotilas oli osunut suoraan kohti hyökkäävään lentäjään. Tämä oli tietävästi ensimmäinen viholliskoneen pudotus talvisodassa, Olavi Loponen kertoi artikkelissaan Suvannon Seudussa.

Koneita tähystettiin myös Ojaniemen Nihinmäellä.

- Me näimme ne koneet läheltä, kotipihasta kun oli rantaan oli vain puolisen kilometriä. Pelästyimme tietysti venäläisiä koneita. Sota oli alkanut, etelästä rajan suunnasta kuului tykin ammuntaa ja pakolaisia alkoi tulla lähempää rajaa Metsäpirtin ja Raudun pitäjistä. Evakot söivät meillä eväitään, lepäsivät ja jatkoivat taas matkaansa, Hilja muisteli.

(Kuva: Kiviniemen maatiesilta, jonka kautta Nihtinkin perheen evakkomatka talvisodan alta kulki.)

Lähtökäsky tuli yöllä

Marraskuun viimeisen päivän iltana Nihtin perhe oli jo käynyt levolle kun oveen koputettiin. Sotilaat tulivat sanomaan, että nyt on tullut aika lähteä Ojaniemestäkin sotaan pakoon. Mukaan sai ottaa vain sen, mitä pystyy kantamaan.

- Iltakymmeneltä oveemme koputettiin. Sotamies sanoi, että heti on lähdettävä sotaan pakoon. Kahden tunnin kuluessa piti ylittää Kiviniemen kosken silta ennen kuin se räjäytettäisiin. Kiviniemeen oli meiltä matkaa 15 km ja silta oli ainoa tie ylittää Suvantojärvi kun veneet oli viety kirkolle. Olimme paistaneet sinä päivänä hiivaleipää ja pullaa. Ruisleipä oli seattu taikinapyttyyn, mutta kun yöllä lähdettiin se jäi kotiin hapanemaan, Hilja muisteli.

Kiire oli kova ja reet pakattiin yötä myöten pikavauhtia. Evästä ja vaatenyyttiä otettiin se mikä kiireessä ehdittiin.

- Laitoimme äkkiä evästä, leipää lihaa ja voita. Herätimme nukkuvat lapset, puimme heidät ja itsemme. Koti jäi ihan asuttavaan kuntoon. Oli ikävä jättää koti ja paeta henkensä edestä.

Talon sialla oli pieniä porsaita eikä sitä voitu ottaa mukaan vaan se laskettiin irti, että saisi itse etsiä ruokansa. Se kun oli tottunut sitä hakemaan navetan vintiltä viljasiilojen ympäriltä.

- Siat ja lampaat päästettiin irralleen ulos. Jos ammus osuisi navettaan, eivät eläimet jäisi loukkuun palavaan rakennukseen, Hilja kertoi.

Linnoitustöissä olleet veljekset Albert ja Väinö olivat päässeet käymään iltalomalla kotona auttamassa perheitään matkavalmistelussa. Veljekset olivat vieneet kaksi säkkiä jauhoja ja sianlihaa piiloon heinälatoon heinien alle toivoen, että hyökkääjä ei niitä löydä. Jos kotiin päästäisiin palaamaan olisi siellä odottamassa ruoka-aineita.

Nyt oli kuitenkin lähtö edessä. Taivaanranta loimusi jo punaisena, sillä rajalta perääntyville sotilaille oli annettu kova käsky. Kaikki taakse jäävät talot piti polttaa.

Lapset rekeen ja talviyöhön

Ojaniemestä lähdettiin yöllä kohti Kiviniemeä kahdella hevosella. Lopullinen määränpää oli Kaukolan Ojajärven asema.

Albert ja Väinö olivat jo armeijan palveluksessa ja kotona olivat ainoastaan naiset, lapset ja terveydellisistä syistä 22-vuotias Toivo. Hevosia oli kaksi: talon vanha emähevonen Sirkka ja nuori sälkievä, joita ei ollut otettu rintamalle.

- Toivo valjasti Sirkkan pitkän reen eteen. Siihen laitettiin heiniä ja kaurasäkkejä elukoille evääksi. Kälyni Tyne oli sairaana ja kävi makaamaan heinien päälle lastensa kanssa täkkien sisään. Toinen emähevonen, Virma oli viety valtiolle, armeijan töihin, Hilja kertoi.

Sotaan annettu Virma oli kaunis hevonen, mutta hiukan huonopäinen.

- Se oli nätti hevonen, mutta herkkä pureksimaan, se pur kerranki Väinö-settää, Senja muisteli.

Hevoset valjastettiin ja rekiin laitettiin heinä- ja viljasäkkejä eläinten ruuaksi ja pehmikkeiksi. Vanhempi hevonen Sirkka veti pienempää rekeä, jossa istuivat sairaana ollut Tyne-äiti ja lapset Aulis, Aune ja Ahti nyytteineen. Ajurina oli sairaana ollut Tyne ja väliin myös 9-vuotias poikansa Urho.

Toista rekeä ajoi Toivo ja kyydissä olivat äitinsä Katri-mummo sekä Raili ja Voitto. Kuormassa oli evästä, vaatteita, tärkkejä ja hevoselle heiniä. Nuori hevonen ei ollut tottunut valjaisiin ja tottumattomana se väliin kaatoikin kuormansa.

- Sälkievä ei ollut ajoon tottunut. Toivo valjasti sen kevyen heinäreen eteen. Siihen kävivät Katri-mummo ja Varpu-täti meidän Railin ja Voiton kanssa. Ennen kuin saimme lehmät irti navetasta ja jouduttiin lähtemään, kävi nuori hevonen maahan pitkäseen ja valjaat aukesivat. Niinpä se oli valjastettava uudelleen. Kyllä se sitten kulki toisten hevosten perässä hyvin kun alkuun päästiin, Hilja muisteli.

Näin mentiin Ojaniemestä Kiviniemen kautta Tyynen syntymäkylään Pannusaareen, missä tuttavaperheessä Roinisilla syötiin ja juotiin. Pannusaaresta jatkettiin kohti Räisälää, jossa yövyttiin sukulaisissa Sipiläisen perheessä. Toivo-setä jatkoi lopulta hevosilla ajaen Halkivahaan, Urjalaan asti. Sekamelska oli melkoinen, kun siviilien hevoskuormat ja lehmälaumat sekä vetäytyvät sotilaat tungeksivat samoilla teillä.

(Kuva: tähän sopisi hienosti se kuva pihalta, jossa Topi ja Väinö ovat kahden hevosen kanssa.)

Kolmikko karjaa kaitsi

Myös talon karja oli saatava mukaan. 13-vuotias Senja lähtikin Hilja-tätinsä kanssa kävellen lehtiä ajamaan samana iltana. Karja kävelytettiin Ojajärven asemalle. Saattueeseen osallistui välillä myös 9-vuotias Urho, ja silloin rekeä ohjasti äitinsä Tyne. Kolmikko kaitsi lehtiä niiden perässä kävellen ja lampaat seurasivat heitä.

- Aluksi lehmät juoksivat metsään, mutta kun väsyivät, kävelivät ne kunnolla tietä pitkin. Lunta oli jo maassa mutta muutoin oli leuto ilma. Ensimmäisenä päivänä käveltiin naapuripitäjään Pyhäjärvelle, jossa päästiin yöksi erääseen taloon ja lehmät

ja hevoset saatiin katoksen alle suojaan. Seuraavana käveltiin Räisälän pitäjään sukulaistaloon ja heillä oltiin kaksi päivää. Siellä lämmitettiin sauna ja minä pesin lasten pyykkejä kun Tyyne-kälyni oli sairas. Kolmantena päivänä pääsimme lehmien kanssa Kaukolan pitäjään, Hilja kertoi.

Taloissa matkan varrella evakoille tarjottiin puuroa. Räisälässä pysähdyttiin kahdeksi päiväksi. Hilja pesi vaatteita, teki avannon järveen ja kävi siellä pyykit huuhtomassa. Saunan jälkeen saatiin päälle puhtaat vaatteet ja matka saattoi jatkua kohti Kaukolan Ojajärveä. Näin käveltiin karjan kanssa kolmen pitäjän halki: Sakkolasta Pyhäjärvelle ja sieltä Räisälän kautta Kaukolaan.

Mummo meni mullivaunuun

Kaukolan pitäjän Ojajärven asemalla sitten siirryttiin junaan, joka lähti kohti Kylmäkoskea. Väki lastattiin umpinaiisiin härkävaunuihin. Lehmät hoitajineen nousivat omiin vaunuihinsa. Junamatkan ajaksi karjavaunuun lehmistä huolehtimaan meni Katri-mummo. Oli sota ja pienten lasten oli syytä olla äitinsä lähellä. Toivo puolestaan lähti ajamaan hevosia kohti Urjalaan maantietä pitkin.

Vaunujen päihin oli rakennettu lavereita, joilla ihmiset saattoivat levätä pitkän ja kylmän matkan aikana. Härkävaunuissa, joissa oli eläimiä, oli myös nostettu seinästä toiseen ulottuvia lankkuja makuusijoiksi. Junan kulkiessa lankut kuitenkin liikkuivat paikaltaan ja mummo putosi alas lehmien sekaan. Häneltä katkesi ryttäkässä kaksi kylkiluuta ja niin hän joutui virumaan kivuisaan monta päivää ennen avun saamista. Muu porukka matkasi onnekaammin, joskin varsin vaatimattomissa oloissa.

- Siinä mullivaunussa, jossa matkustimme, oli kumpaankin päähän laitettu koroke, jossa saattoi istua. Sairaat ja lapset loikoivat paljailla lankuilla. Keskellä vaunua oli kamina, jossa paloi tuli koko ajan. Ei siellä kylmä ollut kun ihmisiä oli vaunu täynnä. Luonnollisia tarpeita varten oli varattu ämpäri nurkkaan, Hilja kertoi.

Kaivattu kortti Kylä-Äijältä

Seuraavana päivänä juna pysähtyi jonnekin hiljaiselle pysäkillle pommituksen pelosta. Lotat toivat evakoille maitoa ja kauravelliä pesuvadeissa.

- Määräasemamme oli Kylmäkoski. Sinne tullessa tulivat huoltomiehet nostamaan lapsia alas laiturille korkeista vaunuista. Meille kerrottiin, että pääsemme koululle yöksi. Sanoin, että mummo on lehmävaunussa elikoita hoitamassa ja hänet pitää saada mukaan. Huoltomiehet sanoivat, että lehmävaunut ovat menneet Ilmajoelle, kertoi Hilja.

Katri-mummo sai vammoihinsa hoitoa vasta Ilmajoella, jossa hän pääsi sairaalaan. Hänen toipumisestaan huolehti myös paikallinen ruustinna. Ilmajoelta Katri-mummo pääsi muun perheen luokse vasta kevättalvella. Muulla perheellä ei ollut tietoa siitä mihin mummo lopulta joutunut kunnes Kylä-Äijän perheeltä eli Tyynen veljeltä, Pitkäsiltä, tuli alkuvuodesta kortti, joka kertoi mihin mummo oli päätenyt.

Isosää sanottiin Sakkolassa äijäksi. Kotona asuva äijä oli Koti-Äijä ja muualla asuva Kylä-Äijä. Koti-Äijä, Katri-mummon puoliso Mikko oli kuollut tuberkuloosiin jo 1920-luvulla. Kylä-Äijä puolestaan oli Tyynen isä Antti Pitkänen. Antti ja Aune lapsineen olivat Kylä-äijän perhe.

(Kuva: Alkuvuodesta 1940 lähetetty kortti kertoo Katri-mummon päätyneen Ilmajoelle lehmien kanssa: "Rouva Tyyne Nihti Halkivaha Isosuonpää / Hauskaa talvea ja onnea

tälle vuodelle Toivottavat Kylääijän perhe. Osote on Kylmäkoski Nauli Markkula. Teitän äitin osote on Katri Nihti Ilmajoki Teuralan koulu".)

Kylmäkoskelta Pikku-Viipurin kupeeseen

Muu perhe päätyi niin kuin pitikin Kylmäkosken asemalle. Asemalta jatkettiin kansakoululle ja sieltä ensimmäiseen majapaikkaan, jossa yövyttiin lattialla. Seuraavana aamuna mentiin taas kansakoululle, jonne oli järjestetty yhteisruokailu evakoille. Tarjolla oli hernekeittoa, tummaa leipää ja maitoa. Seuraavakin yö vietettiin maalaistalon ison pirtin kylmällä lattialla.

Villeä lattia ei pienten lasten nukuttavaksi sopinut ja Nihtin perhekunta saikin siirron toiseen asuinpaikkaan. Kolmantena päivänä Kylmäkoskelle tuli hevoskyyti evakkoja hakemaan. Lapset kiedottiin pumpulitäkkeihin ja matka 50 kilometrin matka napakassa pakkasessa kohti Urjalan Halkivahan kylää ja Iso-Suonpään taloa alkoi.

- Joulukuun alkupuolella pääsimme asumaan Halkivahaan ja silloin oli kova pakkanen, 40 astetta, kun sinne lähdimme, Hilja muisteli.

Samaan kylään tuli evakoita muualtakin. Halkivahan Isosuo tunnetaan vielä nykyisinkin myös nimillä Pikku-Viipuri ja Karjalaistenkylä. Albert ja Väinö pääsivät välillä rintamalta lomille, koska talon isäntä oli kuollut sodassa ja he saattoivat hoitaa talon töitä ja muita asioita. Kun talvisota loppui, palasivat miehet lopulta rintamalta uuteen asuinpaikkaan. Halkivahassa Nihtit asuivatkin koko talven.

Narvasta Ruovedelle

Keväällä 1940 Albert ja Väinö saivat kuulla, että Tampereen lähistöllä, Narvassa olisi tarjolla tietöitä. Niin oli edessä muutto Narvan kylään Vesilahdelle, 40km päähän Tampereelta. Narvassa asetuttiin asumaan sitten Pastin huvilaan, Albertin väki kamariin ja Väinön pirttiin. Käytössä oli yhteinen keittiö. Loppuvuosi 1940 ja seuraava talvikin asuttiin Vesilahdella.

Seuraavana keväänä 1941 veljesten tietoon tuli, että Tampereen pohjoispuolella, Ruovedellä oli mahdollisuus saada metsätila asumukseksi. Samalla kummallekin perheelle saataisiin omat asunnot, jotka alkoivat olla tarpeen lasten varttuessa ja perheitten kasvaessa. Väinön perheeseen syntyi kesällä toinen tyttö, Salme.

Matka Ruovedelle alkoi junamatkalla Lempäälän asemalta Vilppulaan, josta jatkettiin Ruoveden Mustajärvelle. Siellä asetuttiin metsätilalle kartanomaisen Peltolan tilan maille.

- Myö asuttii päätalos ja siin asu myös toises pääs isännä kaks siskoo. Toine heist ol pitänt siel kutomakouluuki. Ja Hilja porukka asu siin samas pihapiiris, toises talos, Senja muisteli.

Tyyne oli etevä ompelija ja hänelle kertyi välittömästi runsaasti töitä kun paikalliset saivat kuulla hänen taidoistaan. Tyyne ja sai tilauksia runsaasti muun muassa paikallisen diakonissan, neiti Suorsan välityksellä.

Jatkosota ja viimeinen lähtö

Ojaniemessä odotti aittakioski

Kun sota syttyi uudestaan välirauhan jälkeen kesällä 1941, lähtivät miehet taas sotaan. Väinö oli palveli hevostmiehenä, Albert puolestaan talousaliupseerina. Veljekset eivät enää Ruovedelle käyneet, vaan palasivat jatkosodasta kotiuduttuaan Ojaniemeen. Tyynen veli Aleks, "Aleks-eno", ei sodasta palannut, hän kaatui Syvärillä lokakuussa 1941.

Syksyn myötä itänaapuri työnnettiin Kannaksellakin takaisin vanhan rajan taakse. Itsenäisyyspäivänä 1941 eduskunta liitti talvisodassa menetetyt alueet takaisin Suomeen ja palautti Tarton rauhan rajat. Alkoi asemasotavaihe, jota kesti kaksi ja puoli vuotta.

Kun Kannas oli vallattua takaisin, saapui kunnan esikunta Sakkolaan jo syyskuun alussa. Välittömästi alettiin myöntää myös paluulupia kuntalaisille. Rakennuksista oli säilynyt 315 ja korjauskelpoisia asumuksia oli 190. Arviolta 85% sakkolalaisista palasi kotiseudulleen. Määrä on suuri, kun ottaa huomioon kuinka lähellä Sakkola oli sodan aikaisia rintamalinjaa.

(Kuva?: Lähtö Ruovedeltä takaisin Karjalaan, Peltolan Erkki on hevosen ohjaksissa)

Albert ja Väinö jatkoivat asepalvelustaan, mutta muu perhe pääsi seuraavana vuonna muuttamaan takaisin Karjalaan. Kotiin Ojaniemeen palattiin vappuna 1942. Parasta oli se, että kotitalo seisoj ehjänä paikallaan. Aitta oli kuitenkin siirretty tien toiselle puolella. Lapsia ilahdutti se, että aitta oli toiminut jonkinlaisena kauppaliikkeenä ja kauppiaalta oli lähtökiireessä jäänyt aimo määrä limunaatipulloja. Paikat olivat perusteellisen puhdistuksen tarpeessa vaikka lottien siivouspartio oli taloja jo ennalta käynyt siistimässä.

- Hyö olliit vieneet sova aikana mei huonekaluja muihi taloihi, niitähä ol Hovikyllää myöte. Aitta ol siirretty tie vieree ja siin ol pietty kauppa. Siel ol paljo pulloja ja seinää ol tehty myyntiaukko, se ol vähän niiko siin ois olt kioski. Kaik paikat myö pestii ja puunattii ko ne ol nii likasena, Senja muisteli.

Albert johti viljelystöitä

Jälleenrakentaminen sujui ripeästi. Sota jatkui, mutta kaikki työt hoidettiin, vaikka valtaosa miehistä oli rintamalla.

Albert ja Väinö pääsivät rintamalta välillä lomille. Senjan muistaman mukaan Albert pääsi sodasta vuonna 1943, jolloin hän täytti 40 vuotta. Armeijan palveluksesta vapauduttuaan hän toimi viljelyspäällikkönä, joka hoiti kylän maataloustuotannon järjestämistä. Hän tilasi kylään siemenviljan ja selvitteli maiden muokkaamista viljeltäviksi sodan jäljiltä. Viljelyssä olikin keväällä 1944 taas koko pitäjän peltoala, lähes 7.000 hehtaaria. Lisäksi oli rakennettu ja korjattu asuin- ja karjarakennukset. Aunen tulevan miehen Urho Kallosen poltetun kotitilan tilallekin suomalaiset sotilaat rakensivat Lapinlahteen uuden talon.

Jälleenrakennusta ja maatöitä tekemässä oli sekä suomalaisia sotilaita että sotavankeja. Asemasotavaiheen aikaan myös Nihtin talossa työskenteli kaksi venäläistä sotavankia: Mikko ja Jussi.

Sotavangit auttoivat perhettä kaikissa talon töissä, kuten perunapellolla ja metsätöissä. Mikko teki mielellään kaikenlaisia puusepän töitäkin. Senjan ja Urhon muistaman mukaan vangit pitivät lapsista hyvää huolta ja olivat kuin perheenjäseniä, kävivät metsätöissäkin perheen poikien kanssa kun Albert ja Väinö olivat muissa töissä. Yöksi heidät vietiin säilöön lukkojen taakse kylälle ja aamulla he taas palasivat talon töihin. Kun sota aikanaan loppui ja vankien piti lähteä takaisin Neuvostoliittoon, eivät he millään olisi halunneet lähteä takaisin.

Kalinois kuultii Anjuskaa

Sotavangeista Mikko oli jo varttuneempi, Jussi puolestaan nuori mies. Mikko oli jurohko ja hiljaisempi, Jussi taas eloisampi ja valoisampi, ehtipä hän perheeseen tutustuttuaan hiukan kiusoitellakin jo teini-ikäen ehtinyttä Senjaa.

- Hää sano ain välil miul et ko sota on loppu ni sie ja mie ystävi. Mie ylleensä suutuin mut hää vaan nauro. Ehä mie sitä sillo leikiks ymmärtänt, Senja nauroi asiaa muistellessaan.

Asemasodan aikana ehti nuoriso viettää vapaa-aikaakin. Senjakin kävi lenkkuseuroissa, joissa saattoi ensin olla ohjelmassa laulua tai lausuntaa ja lopuksi piirileikkiä tai tanhua. Rintamalinjan läheisyyden vuoksi seudulla oli paljon sotilaita ja usein järjestettiin kalinoita, joissa viulun tai haitarin säestyksellä tanssittiin. Välistä Senja pääsi kavereittensa kanssa savikiekkoka kuuntelemaan. Kirkonkylän pojilla oli grammari ja sitä kuunneltiin Ojaniemen rannassakin kesäiltoina.

- Siel hyö soittiit levyltä Anjuskaa ja Rantakoivun alla, Senja muisteli.

Nihtin talon metsät olivat Ojaniemen ja Petäjärven välissä. Petäjärven niityillä viljeltiin kauraa ja heinää. Siellä käytiin usein marjassa ja sinne vietiin myös karjaa laiduntamaan. Matka tehtiin hevosella ja yötä oltiin suulissa.

- Pulakalkii ol piikamurju siel et saip yöppyki siel. Ja kerra mie oli Petäjärvel Vanhase Elsa luona yötä ko myö oltii käyty isä kans Viipuris ostamas miul takki ja hattu, Senja kertoi.

Viimeinen lähtö Ojaniemestä

Asemasotavaihe kesti yli kaksi vuotta ja moni ehti jo Sakkolassakin tottua ajatukseen siitä, että rintama ja rajalinja jäisivät paikalleen kunhan sota loppuisi ja rauha tehtäisiin.

Asemasotavaihe päättyi puna-armeijan suurhyökkäykseen Kannaksella 9. kesäkuuta 1944. Muutama päivä aiemmin olivat liittoutuneiden joukot tehneet kuuluisan mairinnousunsa Normandian rannikolle, Natsi-Saksan miehittämään Ranskaan.

(kuva: toinen evakkoon lähtö, rattaat ja kärryt ja lapsia)

Kesäkuun 6. päivä annettiin Sakkolaankin evakuointimääräys. Albert oli jo kotiutettu ja johti evakuointitoimia Ojaniemessä, Väinö puolestaan oli edelleen armeijan palveluksessa.

Tavarat oli jo valmiiksi pakattu puulaatikoihin ja suljettu kopitsoilla, jotka pitivät laatikon lukon kiinni. Kopitsat olivat rautalankamäälyjä, joilla lyötiin esimerkiksi piikkilanka kiinni aidanseipäisiin.

Pakkauslaatikoissa luki jo valmiina osoitekin: Saarijärvi. Yksi laatikoista on Senjan muistaman mukaan säilynyt jonkun varaston perällä Punkalaitumella näihin päiviin.

Lähtö oli haikea, mutta olosuhteet olivat hiukan helpommat kuin talvisodan evakkoon lähtiessä. Koska oli kesäaika, eläimet ajettiin Sudenhäntään ja vietiin ponttoonilautalla Suvannon yli Virkin rantaan. Lehmät pääsivät syömään pellolle ja sotilaat veivät perheen teltaan yöpymään. Pari yötä kului sotaväen telttamajoituksessa.

Sitten päästiin lastaustoiimiin Sakkolan asemalle. Kun lehmät oli saatu junaan alkoi asemalla kova pommitus ja kaikkien oli juostava metsän suojaan. Ilmahyökkäyksen jälkeen päästiin matkaan kohti Keski-Suomea ja Saarijärveä.

Sakkolasta Saarijärvelle ja Punkalaitumelle

Tällä kertaa junalla matkattiin Keski-Suomeen, Äänekosken asemalle. Sieltä matka jatkui edelleen 30 km päähän Saarijärvelle. Senja hoiteli lehmiä Saarijärven kansakoululla. Possuja kaitsi innokkaasti myös Senjan kaveri Viola, joka tuli tunnetuksi Eini Kotirannan hanuritriossa. Eini avioitui sodan jälkeen Kipparikvartetistakin tutun Kauko Käyhkön kanssa.

Juhannuksena 1944 pääsi Albertin ja Tyynen perhe Saarijärvelle asumaan Kivirinnan talon isoon pirttiin. Väinön ja Hiljan perhe sekä Katri ja Toivo puolestaan asettuivat Pellonpään taloon. heinäkuun alussa Väinön perhe kasvoi, kun perheeseen syntyi kolmas tyttö, Seija. Saarijärvellä syntyi myös Albertin ja Tyynen kuopus Markku, syyskuussa 1945.

(kuva: Kivirinnan talo, jossa Saarijärvellä asuttiin)

Asutuskomitean suunnitelman mukaisesti muutti Katri lopulta keväällä 1946 kolmen poikansa ja heidän perheidensä kanssa Satakuntaan Punkalaitumelle. Koskioisten kylässä asetuttiin aluksi Rautasen taloon.

Pian alkoi uutterra uudisrakentaminen lähipelloilla ja joulukuksi 1947 pääsi Albertin perhe uuteen kotiinsa, joka sai hetimiten kutsumanimen Ruoppa. Väinön perhe asettui Katriäidin kanssa omalle tilalleen, Albertin naapuriin. "Toistalon" tyttökattras kasvoi lisää Punkalaitumella: Mirja syntyi vuonna 1946, Irja Kyllikki 1948 ja Pirjo 1949. Toivo puolestaan muutti oman perheen perustettuaan Viialaan.

Pitkien ja vaikeiden vaiheiden jälkeen oli Sakkolasta päädytty toiselle, mutta rauhallisemmalle rajaseudulle: Ruopan alasuulin kulman takana sijaittivat sekä kylän-, pitäjän- että lääninrajapyykki.

(kuva: rakennusvaiheesta / piirustukset / hakemuspapereita?)

Kari Nihti

Kirjoittaja on Sakkolan Ojaniemessä syntyneen Urho Nihtin poika.

lähteet:

Hilja Nihtin esitelmä koululaisille Punkalaitumella 1980-luvulla

Urho Nihtin haastattelut 1990-luvulla

Aune Kallosen (os. Nihti) ja Senja Lintukankaan (os. Nihti) sekä Markku Nihtin haastattelut syksyllä 2010

Sakkolan verkkosivusto www.sakkola.fi